

**БЎЛАЖАК ТЕХНОЛОГИК ТАЪЛИМ ЎҚИТУВЧИСИНИ КАСБИЙ-
ПЕДАГОГИК ТАЙЁРЛАШ СИФАТИНИ ОШИРИШ****Турсунова Ш.Б***Наманган давлат университети**Технологик таълим кафедраси**ўқитувчиси***Эгамбердиева Камола Маматвали қизи***Технологик таълим йўналиши талабаси*

Аннотация: *Технологик таълим фани ўқитувчисини тайёрлаш мазмунини асослаш ва касбий компетентлигини шакллантириш технологиясини яратишда муайян ўзгаришларни амалга ошириш заруриятини келтириб, бўлажак технологик таълими ўқитувчисининг касбий компетентлигини шакллантириш муаммосини ўрганиш ишига узлуксиз таълим тизимини модернизациялаш ва ривожлантиришнинг ҳозирги замон босқичида алоҳида аҳамиятга эгаллиги ва унинг долзарблиги*

Таянч сўзлар: *Технология, компетентция, касбий компетенция, фикр, мулоҳаза, билим, кўникма, малака, интеграция, модернизация, меҳнат тарбияси.*

Республикамизда таълим тизимини такомиллаштириш орқали ҳар томонлама етук, баркамол, мустақил фикрлашга қодир, иродали, фидоий ва ташаббускор кадрларни тайёрлашга катта эътибор берилаяпти. Ҳозирги даврда ишлаб чиқаришда техника ва технологияларнинг янгиланаётганлиги, илм ва фаннинг жадал тараққиёти мутахассис кадрлардан ўз билимларини мустақил ва мунтазам равишда чуқурлаштириб, янгилаб, тўлдириб ва кенгайтириб боришни талаб этади. «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»ни рўёбга чиқариш Ўзбекистоннинг халқаро талаблардаги замонавий тараққиётини таъминлай оладиган дадил, мустақил, ижодий тафаккурли, малакали, билимли мутахассис, айти пайтда шахсий инсоний сифатлари шаклланган баркамол кадрларни тайёрлаш мақсадини кўзлайди.

Янгиланган таълим тизимини жорий этишда ҳарбир бўлажак ўқитувчининг ўз фанига ва баркамол авлод таълим-тарбиясига оид касбий компетентлигини шакллантириш ва уларни педагогик фаолиятда изчил қўллаш билиш маҳоратига эга бўлиши бугунги куннинг муҳим талабидир.

Технологик таълим ўқитувчисини касбий-педагогик тайёрлаш сифатини тубдан ошириш унинг мазмуни билан бевосита боғлиқдир. Педагогик кадрлар тайёргарлиги сифатини сезиларли даражада ошириш учун педагогик ва техник билимлар синтезини таъминлаш зарур. Технологик таълими ўқитувчисини касбий шакллантириш педагогик ва техник билимларни фан, таълим, техника, технология ва ишлаб чиқариш иқтисодиёти соҳаларидаги ўзгаришларга асосланган интеграцияси таълим жараёнининг самарадорлигини таъминлашга хизмат қилади. Ушбу жараён технологик таълим фани ўқитувчисини тайёрлаш мазмунини асослаш ва касбий

компетентлигини шакллантириш технологиясини яратишда муайян ўзгаришларни амалга ошириш заруриятини келтириб чиқаради. Бўлажак технологик таълими ўқитувчисининг касбий компетентлигини шакллантириш муаммосини ўрганишишига бир қатор илмий ишлар бағишланган. Бироқ бу муаммонинг турли жиҳатлари ва аспектларига олимларнинг қизиқишлари камаймаяпти, бу эса узлуксиз таълим тизимини модернизациялаш ва ривожлантиришнинг ҳозирги замон босқичида алоҳида аҳамиятга эгалигидан ва унинг долзарблигидан гувоҳлик беради.

Назарий манбалар мазмуни билан танишиш, олий таълим муассасалари фаолиятини ўрганиш ва далилларни таҳлил этиш технологик таълими ўқитувчиларини касбий компетентлигини шакллантиришда бир қатор қарама-қаршилиқлар мавжудлигини кўрсатди, хусусан:

- олий таълим муассасаси битирувчисининг етук мутахассис маълумоти даражаси билан Давлат таълим стандартининг модернизациялашган мазмуни ва хажмига қўйилаётган меъёрий талаблар ҳамда унинг шахсий имкониятларини рўёбга чиқариш даражаси ўртасида;

- олий таълим муассасаларида технологик таълими ўқитувчиларикасбий компетентлигини шакллантириш жараёнида қўлланилаётган анъанавий ҳамда инновацион методлар ўртасида;

- ўқитувчи шахси ва унинг касбий компетентлигини шакллантиришда педагогик жиҳатдан қўллаб-қувватлашга қаратилган олий таълим муассасалари фаолияти билан талабани бўлажак технологик таълим ўқитувчи сифатида тайёрлаш жараёнини ривожлантириш механизми ҳамда қонуниятлари ўртасида;

Бўлажак технологик таълими ўқитувчиларини касбий компетентлигини шакллантириш, олий таълим муассасаларида уларнинг касбий ва шахсий камолотини таъминлаш учун зарур педагогик шарт-шароитларни яратиш, технологик таълими ўқитувчиларини тайёрлаш мазмуни ва тузилмасини модернизациялаш, психологик-педагогик шароитларини аниқлаш ҳамда унинг сифатини назорат қилиш ва баҳолаш механизминини ишлаб чиқиш орқали мутахассис компетентлигини шакллантиришнинг асосий мақсадини белгилайди.

Таълим жараёнини такомиллаштиришнинг муҳим омили олий таълим тизимида технологик таълими ўқитувчиларини касбий компетентлигини юқори даражада шакллантирилиши билан узвий боғлиқ. Шу сабабли, замонавий таълим технологиялари имкониятларидан ҳамда яратилаётган ўқув услубий мажмуалардан унумли фойдаланиш негизида технологик таълими ўқитувчилари касбий компетентлигини шакллантириш жараёнининг назарий ҳамда амалий асосларини яратиш долзарб вазифалардан бири эканлигини белгилайди. Шу муносабат билан технологик таълими ўқитувчиларини олий таълим муассасасида тайёрлаш давридан талаб қилинадиган касбий компетентлик даражасини таъминлайдиган янгича ёндашувларни илмий асослаш долзарб вазифа бўлиб келмоқда. Мутахассисларни касбий жиҳатдан тайёрлаш борасида хорижий мамлакатларда амалда бўлган таълим мазмунинини бевосита ўрганиши шуни кўрсатдики, ғарб мамлакатларида эгаллайди.

Республикамизнинг миллий таълим тизими моҳиятига кўра таълим мазмунининг минимал талаблари билим, кўникма ва малакага асосланади.

Агарда «компетент» ва «компетентлик» тушунчаларининг этимологик таҳлилига назар ташласак, улар тасодифан юзага келмаганлигини англаш мумкин. Компетентлик талаба томонидан алоҳида билим ва малакаларни эгалланишини эмас, балки ҳар бир мустақил йўналиш бўйича интегратив билимлар ва ҳаракатларнинг ўзлаштирилишини назарда тутди. Битирувчиларнинг касбий тайёргарлиги даражасига қўйилувчигалаблар нуқтаи назаридан компетентлик талабаларнинг муайян вазиятларда билим, малака ва фаолият усуллари тўпламини мақсадга мувофиқ қўллаш қобилиятини англатади.

Компетентлик - бу талабанинг шахсий ва ижтимоий аҳамиятгаэга касбий фаолиятни амалга оширилиши учун зарур бўлган билим, кўникма ва малакаларнинг эгалланиши ҳамда уларни касбий фаолиятда қўллаш олиши билан ифодаланади. Мазкур фанда «компетентлик» тушунчасининг моҳияти ҳам тўла очилади, у қуйидагиикки кўринишда намоён бўлади: компетентлик талабаларнинг шахсий сифатлари ҳамда касбий соҳанинг таянч талаблари сифатида шакллантирилади.

Таълим мазмунининг ўқув режадаги фанлар блоклари (барчафанлар учун), фанлараро (фанлар тўплами учун) ва предметли (маълум бир фан учун) тарзда гуруҳланганлиги боис қуйидаги учдаражани намоён этувчи компетентликни эътироф этиб ўтамиз:

- таянч компетентлик (таълимнинг гуманитар, ижтимоий-иқтисодий мазмунига кўра);
- фанлараро компетентлик (умумкасбий тайёргарликнинг ўқув фанлари ва таълим блокларининг маълум доирлигига кўра);
- битта предмет (фан) бўйича компетентлиги (махсус ўқув фани доирасида аниқ ва маълум имкониятга эгаллигига кўра).

Шундай қилиб, таянч компетентлик олий педагогик таълимнинг ҳар бир босқичи учун таълим блоклари ва ўқув фанлари даражасида аниқланади.

Технологик таълими йўналиши бўйича ўқитувчи малакасини олган олий таълим муассасаси битирувчиси: давлат таълим стандартлари талабларига мувофиқ равишда педагогик фаолият олиб боришга тайёр бўлиши, юқори назарий ва амалий тайёргарлик даражасини таъминлайдиган замонавий ўқитиш технологияларидан фойдаланиши, таълим дастурларини ишлаб чиқишда иштирок этиши, уларни ўқув режаси ва ўқув жараёнига мувофиқ равишда тўла ҳажмда амалга оширилиши учун масъул бўлиши, таълим олувчиларнинг билим, кўникма ва малакаларини назорат этишни ташкил этиши, олинган билимларни амалий фаолиятда қўллашга уларни тайёрлаши ва таълим олувчиларнинг мустақил ишларини назорат қилиши, аниқ ўқув фани ўқув-методик жиҳозланишининг базасини яратиши; таълим муассасасининг илмий-методик фаолиятида иштирок этиши, синф раҳбари вазифасини бажариши,

таълим олувчилар билан тарбиявий ишниташкил этиши ва ўтказиши, ўқув режалари ва дастурларининг таълим олувчиларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларига риоя этиши, ўз касбий малакасини ошириши лозим.

Хулоса қилиб айтганда, мутахассиснинг малакавий тавсифида, таълим йўшалиши бўйича бакалаврларни тайёрлаш мазмуни асосан бўлажак ўқитувчи билимининг фаолиятли-ижодий аспекта билан ифодаланган ва у ўрта махсус касб-хунар таълимининг касбий вазифаларини яхлит хал этиш тажрибасини назарда тутди. Касбий компетентлилик мутахассис фаолиятини ва унинг ички тузилиши муҳим характеристикаларини ақс эттиришга таянади деб тушунишга асосланган ҳолда, касбий компетентлилик структурасини унинг асосий компонентларини тавсифлаш нуктаи назаридан ойдинлаштириш мумкин. Педагогик фаолиятга нисбатан унинг компонентларини педагог фаолиятининг нисбатан мустақил функционал турлари сифатида ажратиш ёндашуви устун туради.

ФОЙДАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Н.Н. Азизхўжаева. Педагогик технолгия ва педагогик маҳорат. – Тошкент ТДРУ. 2003 йил
2. З.Д. Расулова, Ш.Х. Қулиева, А.Р. Жўраев. Технология фанини ўқитиш методикаси
3. Н.А. Муслимов. Ш.С. Шарипов. О.А. Қўйсинов. Мехнат таълими ўқитиш методикаси касб йўллаш. Ў.Ф.М.Ж. нашриёти Тошкент – 2004 йил
4. Абдуллаев С.Х., Турсунова Ш.Б. Технологик таълим сифатини оширишда бўлажак ўқитувчи касбий компетенциясининг ўрни // Ижодкор ўқитувчи. Тошкент, 2021 йил, 4-сон. Б.347-355
5. Турсунова Ш.Б. Ўқитувчи касбий компетентлигини шакллантириш омиллари // Т.Н. Қори Ниёзий номидаги Ўзбекистон Педагогика фанлари илмий тадқиқот институти “Узлуксиз таълим” илмий услубий журнал 2021 йил Махсус сон. – Тошкент, 80-83 бетлар (13.00.00 № 9)
6. Турсунова Ш.Б. Ўқитувчи касбий компетенциясини ривожлантиришда креатив мулоқот омиллари // Т.Н. Қори Ниёзий номидаги Ўзбекистон Педагогика фанлари илмий тадқиқот институти “Узлуксиз таълим” илмий услубий журнал 2021 йил Махсус сон. – Тошкент, 80-83 бетлар (13.00.00 № 9)
7. Турсунова Ш.Б. “Бўлажак технологик таълими ўқитувчиларини педагогик фаолиятга тайёрлаш йўналишлари” // Муғаллим ҳам узлуксиз билимлендириў № 5/2-2022 йил ISSN 2181-7138.85-89 бетлар (13.00.00 № 20)